

SKALNO PROSTO PLEZANJE

Skalno plezanje je za mnoge športne plezalce osrednja oblika aktivnosti. Plezalci v skalnih stenah plezajo po t.i. smereh. Te nastanejo z vzponom plezalca preko razčlemb v strukturi skale. Skalno plezanje je torej nastajanje in ponavljanje plezalnih smeri v skalnih stenah.

Plezanje je v svojih raznoterih oblikah izoblikovalo pravila igre, brez katerih si športov ne znamo predstavljati. Ponekod povsem jasno (s pravilniki) določena in sprejeta s strani plezalcev in njihovih organizacij, kot v primeru tekmovalnega plezanja, drugod pa precej ohlapnejša. V skalnem plezanju najdemo mnogo nejasnosti, tako na področju nastajanja, kot ponavljanja plezalnih smeri.

Kaj je plezalna smer?

Plezalna smer je območje v steni, kjer so skalne razčlembe plezalcu omogočile vzpon. In zakaj pravimo, da plezalna smer mora biti preplezana? Ker je na svetu ogromno vsemogočega pečevja, pa kljub temu ne govorimo, da je toliko tudi smeri, potem je nedvomno, da je plezalna smer le tisti pas stene, ki je preplezan. Ker pa se vsak poskus preplezati steno ne konča uspešno, si plezalci pomagajo z besedico "projekt", ki označuje poskušani (pripravljen), vendar nepreplezan del stene. Ni nujno, da projekt sploh kdaj postane plezalna smer. Lahko ostane nepreplezljiv ali pa je takšen le za naše (trenutne) sposobnosti. Plezalna smer torej ni vsaka kolona svedrovcev v predelih sten, kjer človek morda nikoli ne bo sposoben plezati. V praksi pa besedo projekt vseeno pogosto zamenjujemo z nepreplezano smerjo.

Kako podrobneje izgleda plezalna smer? Za boljšo predstavbo se spomnimo na umetno steno. Na njej je stvar preprosta. Levo in desno od pritrjenih oprimkov je gladka stena. Je nepreplezljivo ali vsaj težje. To povzroči, da plezalec pleza v območju pritrjenih oprimkov - v smeri. Če želimo, da katerih delov stene ne uporabljamo, pa bi jih sicer lahko, jih označimo. S tem omejimo plezalno smer z namenom, da povečamo težavnost plezanja.

V naravnih stenah pa je to nekoliko manj jasno. Razčlembe so skoraj povsod po površini skale. Smer pa si zamislimo in potem preplezamo tako, da jih med seboj povežemo v nekakšno linijo vzpona. Pri tem ne smemo spregledati osnovnega namena vsakogar, ki smer poskuša preplezati. To pa je preplezati skalni pas po zanj najlažji kombinaciji oprimkov in stopov, kar je verjetno smisel plezalnega športa! Iz tega sledi, da plezanje levo ali desno od linije vzpona (smeri) mora biti težje, kar nekako zagotavlja, da vsak poskus preplezati smer, "ostane znotraj nje". Prečenja levo ali desno nas lahko pripeljejo v lažji svet ali drugo smer, toda le preko pasu, kjer je plezanje težje kot v liniji smeri.

Kako široka je plezalna smer?

Odgovor poiščimo v plezanju. Plezalna smer so vse razčlembe, ki omogočajo napredovanje potem, ko smo pričeli s plezanjem na vstopu v določen predel stene. Pravzaprav gre vedno le za iskanje najlažjih prehodov, za iskanje smeri. V praksi to izgleda nekako tako, da ni nič narobe, če se nekdo muči z devetko v smeri sedme stopnje. Iz plezanja na pogled to vsi dobro poznamo. Če pa plezalec prične vzpon v smeri

z oceno devet, potem pa uporablja zanj najugodnejše oprimke in stope, ter pripleza na vrh te smeri s težavami za sedmico, nekaj mora biti narobe in to s smerjo. (Na tem mestu seveda moramo odmisлити vse ostale probleme v zvezi z ocenjevanjem težavnosti vzpona.) Ali lahko plezalec zgreši smer potem, ko je pričel vzpon na vstopu? Če je tako, mora biti vzpon zanj kvečjemu težji! Če pa mu je uspelo tisto, kar pravzaprav hoče, postane vse ostalo težje početje v smeri odvečno. To se v nekem smislu ves čas dogaja v vseh smereh. Preveč očitno pa v slabo, po sili speljanih smereh in "dogovorjenih" problemih. Pri slednjih se prvi plezalec namenoma izogiba lažjim prehodom.

Dejstvo torej je, da isto plezalno smer skoraj nihče od ponavljalcev ne prepleza povsem enako. Pri tem lahko iste oprimke uporablja na drugačen način ali v drugačnem zaporedju gibov, ali pa celo poišče povsem nove. To se dogaja skoraj v vsaki smeri in sploh nemogoče bi bilo pričakovati, da prvi plezalec preizkusi res prav vse možnosti, ki morda vodijo preko tega dela stene. To je lahko tudi eden od vzrokov spreminjanja ocene težavnosti smeri.

Kaj pa varianta plezalne smeri? Pravzaprav sta to od trenutka razcepitve samostojni smeri. Lahko se do vrha ponovno združita, končata samostojno ali v drugi smeri. Problem variante je, poleg vseh omenjenih, še v (pre)majhni oddaljenosti od smeri iz katere izhaja. Če za rešitev iz zmede tokrat uporabimo varovalne kline, bi morda lahko rekli, da je "prava" varianta le tista, ki zahteva svoje(ga) in dobi svojo oceno težavnosti. Ostale so "znotraj" smeri in po najlažji izmed njih ocenimo težavnost plezanja.

Če se variant in povezovanja lotevamo za vsako ceno in morda celo z načinom, ki nam omogoča preplezati vse in torej naredimo oprimke, lahko iz nekaj vzporedno potekajočih smeri "posilimo" nešteto povezav. Iz prvega svedrovca prve v tretjega druge, itd. V večini teh primerov gre za t.i. trening smeri. Takšne variante in povezave pa lahko povsem izničijo obstoječe smeri. Plezališče tako postane prava zmeda, kjer le najzvestejši "lokalci" vedo, kje za vruga se skriva deset smeri v stenici, ki že na prvi pogled ne ponuja možnosti več kot dveh. V Sloveniji, kjer skalnih sten ni za vsakim vogalom, je ponekod ta problem prav očiten. S pojavom vse večjega števila umetnih plezalnih sten (vsak malo resnejši plezalec že ima svojo...) za takšen pristop ni več nobene potrebe.

Osnovno vodilo pri načrtovanju plezalnih smeri nam torej mora biti dejstvo, da je plezanje levo ali desno od načrtovanega težje. Za trenutek se nam zazdi, da je rešitev v omejevanju plezalnih smeri v naravnih stenah. Toda, če le pomislimo na s črtami prepredene stene je jasno, da tako ne gre. Razlogov za to ni potrebno naštevati.

Za prepoznavanje osnovne linije smeri nam lahko pomagajo varovalni klini. Toda ti so namenjeni le varovanju med vzponom v vodstvu. Pri plezanju brez varovanja ali z varovanjem z vrha jih ne potrebujemo. Kar pomeni, da varovalni klini v nekem smislu niso (nujen) del smeri in naj ne bi vplivali na potek in zaporedje gibov. Vemo tudi, da jih pri zamenjavi (npr. zaradi dotrajanosti) namestimo tako, da vpenjamo iz ugodnih, plezanja ne motečih položajev. Da pri iskanju najlažjih prehodov ne skrenemo iz

plezalne smeri, torej mora poskrbeti struktura razčlemb. Varovalne kline prilagajamo plezanju in ne obratno.

Da nas svedrovci ne bi smeli omejevati pri iskanju prehodov, potrjujejo plezalne smeri brez njih. Takšne so npr. smeri na balvanih. Vzemimo za primer znano Midnight Lightening v Camp4 v Yosemiteh, ki je vsaj tako visoka kot mnoge smeri z nameščenimi varovalnimi klini. Ko plezalec vstopi v smer (seveda pri vstopu) se naprej vsako odmikanje od najlažjih prehodov konča v domala povsem gladki plošči. Ta plezalna smer nima svedrovcev, ki bi usmerjali plezalce, plezanje v njej pa je jasno "ograjeno" od plezanja v drugi. Takšna je večina smeri na balvanih v Camp4 in lahko bi rekli, da potekajo logično, plezanje v njih pa po svoje logično početje. Iskanje naravnih prehodov takšne vrste je zahtevno, marsikje nemogoče.

Ozrimo se na smeri v mnogih plezališčih, ki potekajo vzporedno, skoraj povsem ena ob drugi. Največkrat bi zaman iskali tisti vmesni težji pas, ki naj bi jih ločeval. V primeru, da vendarle obstaja, da se plezanje po težavnosti kljub vsemu za odtenek razlikuje, moramo vedeti, da bo to najlažje občutil tisti, ki mu težavnost smeri predstavlja zgornjo mejo njegovih trenutnih plezalnih sposobnosti. Zmogel bo plezati v smeri, vsako odmikanje od najlažjih prehodov pa bo zanj pretrd oreh.

V praksi nas torej mnogokrat preko plezalnih smeri vodijo svedrovci, mi pa se mučimo s prehodi "naravnost" preko njih zgolj iz nekakšnega fair playa. Nesmiselnosti tega pa se zavemo v trenutku, ko nekdo lažje prepleza prehod le nekoliko bolj levo ali desno. Dobro so nam poznana prerekanja v zvezi s tem. Celo primeri, ko se ponavljalcem med vzponom dopoveduje, kaj še smejo uporabiti in česa ne. Takšne smeri zagotovo niso posrečene. Pri vrednotenju plezalskih dosežkov pa povzročajo zmedo in včasih hudo kri. Ponavljalec ne more vedeti, kako si je avtor zamislil potek smeri, če ga vanj ne prisilijo razčlemb same. Poiskal bo zanj najlažji prehod.

Nastajanje plezalne smeri

Prvi plezalec si pred vzponom zamisli potek smeri. Izkušeno oko lahko skalne razčlembे hitro poveže v plezalno linijo. Ponekod je to preprosto. Včasih pa moramo za to, da odkrijemo možno plezalno povezavo med drobnimi razčlembami, skrbno pregledati ali celo pretipati predel stene, kjer naj bi potekala. Kadar je ta močno previsen, ali pa razčlembे potekajo diagonalno, je to zelo naporno.

Po pregledu razčlemb nas čaka pomembna odločitev. Opustiti zamisel o smeri, ali nadaljevati z delom. In čemu bi odnehali? Npr. prevelika krušljivost in poraščenost sta za vse sprejemljiv vzrok, da stena ni plezalsko izkoriščena. Kaj pa pomanjkanje za plezanje primernih razčlemb? O tem so mnenja deljena. Nekatera plezališča so s preoblikovanjem oprimkov urejena v malone umetne stene na prostem, medtem ko drugje veljajo za to ostre omejitve.

Zakaj nastajajo sklesani oz. prirejeni oprimki, je očitno. Vprašanje je torej, zakaj naj ne bi? Poleg vseh mogočih, je lahko tudi povsem preprost odgovor. Vsak naj pleza tam, kjer zmore. Skalne stene ponujajo vsem prav enake možnosti. Prirejanje sten našim plezalnim sposobnostim pa lahko mirno označimo za pretiran, nesprejemljiv egoizem, brez katerega bi bili predeli sten ohranjeni tudi za generacije plezalcev v prihodnosti.

Resnici na ljubo se tehtnica v zadnjem času vse bolj nagiba v prid takšnemu razmišljanju. Vodilni skalni plezalec zadnjih let Alex Huber je svojih pet novih smeri z oceno 8c+ preplezal brez enega samega sklesanega oprimka. Tudi Stefan Glowacz razmišlja podobno in v določenih plezalskih krogih so podobnega mnenja. Verjetno zaradi rasti splošne ekološke zavesti, podkrepljene s pritiski naravovarstvenikov za čim sprejemljivejše poseganje plezalcev v skalni prostor. (Čeravno ima prirejanje oprimkov s tem bolj malo opraviti.) Pa tudi zaradi spoznanja, da je prostor za nastajanje novih plezalnih smeri v naravnih stenah omejen. V predelu stene, kjer bi morda lahko potekala smer težavnosti 8c, je pred časom nastala "umetna" 8a, zdaj nam je pa žal...

Vendar pa slikanje problemov v stilu črno - belo ponavadi ne ustreza resnici. Tako je tudi v tem primeru. Vsi vemo, da skalna površina ni povsod primerna za plezanje. Redke so stene, kjer lahko le zavrtamo svedrovce in začnemo s plezanjem. V večini primerov je potrebno pred vzponom smer pripraviti. V krušljivih predelih moramo očistiti skalno površino, odstraniti drobljive delce... Vsi se verjetno tudi strinjamo, da je preostre robove oprimkov potrebno vsaj nekoliko zgladiti. Toda pri tem smo lahko tudi preveč dosledni. Z izgovorom, da bi se tako ali tako odkrušilo in da je varnost prva skrb urejevalca smeri, kar nedvomno drži, lahko odbijemo praktično vse, do zaželene težavnosti. Podobno je tudi z gladenjem ostrih robov oprimkov, še posebej luknjic. Z nekaj pretirane zavzetosti smo "prestopili mejo" in priredili oprimek. Ali to storimo za dvigovanje ali zmanjševanje težavnosti vzpona, je vseeno.

Tu je še zapisovanje imen smeri pri vstopu. Za orientacijo v plezališču, če je to na gosto prepredeno s smermi, je za uporabnike izredno koristno. Skice in slike (opisi) so velikokrat slabi in se samo z njimi težko najdemo. Velikih, s kričečo barvo napacanih imen pod smermi, pa ne potrebuje nihče. Svojemu namenu služijo že povsem drobni in nevpadljivi. Ob takšne bi se težko obregnil tudi najzagrizenejši nasprotnik, saj jih niti opazil ne bi.

Tudi naslednji primer je nekaj podobnega. Gre za označevanje razčlemb v smereh, ko si plezalci z magnezijevimi črtami (in zakaj ne s čim drugim - npr. z voščenko...!?) označijo oprimke in stope. S tem zagotovo ne pripomorejo k podobi čim manj okrnjenega naravnega okolja. Pa še nekaj je! Plezalci za vzpon uporabljajo različne razčlembе in jih označbe lahko pri tem motijo. Če si torej že označimo mali skriti stopek ali "tarčo dinamičnega giba", je najbolj prav, da po končanem plezanju za seboj počistimo. Tudi vzponi na pogled bodo tako zanimivejši.

Pri nastajanju novih smeri pa se srečujemo še z eno zanimivostjo. Recimo ji kar "pravica do prvega vzpona". Gre za to, da opremljevalcu nove zamisli skalne smeri "pripada" tudi prvi vzpon. Če na to

pogledamo zgolj z vidika plezanja, postane to, kdo prvi prepleza smer, povsem nepomembno. Če smer na dan prvega vzpona doživi še pet ponovitev, je to še bolj očitno. Bistvene so torej druge stvari. To pa je nelagodje ob občutku, da nekdo izkorišča tvoje znanje, izkušnje in delo, za dokazovanje svojih sposobnosti. Da to občutje v resnici obstaja, je dovolj dokazov v reakcijah plezalcev, ki se jim to zgodi ("ukradena smer"). Ker so v zamisel in nastajanje smeri vložili svoje znanje, nemalo energije, časa ter ne nazadnje tudi denarja, je v neki meri razumljivo. Če so za nas s trdom pripravili novo plezalno smer, jim pač privoščimo še užitek ob "rojevanju" nove smeri, novega zanimivega imena in novega izziva za vse. Je to res pretežko? Kdor trdi, da plezalec, ki predolgo "visi" v svoji novi smeri in s tem "zavira napredek" plezalskega športa, ta si sme poiskati "svoj" košček stene in dokazati mojstrstvo. Ker pa bi to zahtevalo tudi nekaj "neplezalskih" naporov, je marsikomu to odveč. Težave se seveda prično, če nekdo pretirava s številom svojih projektov in si tako malodane prilasti predele sten, ki zato ostajajo nepreplezani.

Pojavljajo se tudi t.i. odprti projekti, kjer se lahko preizkusi vsakdo. Plezalec, ki si je zadal pretežko nalogo in odnehal, ponudi projekt ostalim. To bo storil tudi opremljevalec, ki nima namena preplezati smeri.

Edini način preprečevanja konfliktnih situacij v zvezi z nastajanjem novih smeri je odkrit pogovor med plezalci, strpnost in fair play.

Ponavljanje plezalnih smeri

Plezalna smer ob nastanku dobi oceno težavnosti vzpona in ime. Ponavljalci jo poiščejo v vodničku, pridejo pod njo in poskusijo preplezati. Ko vzpon končajo (na vrhu ali že prej), se ponavadi začne diskusija. Gre za usklajevanje mnenj o oceni smeri z ostalimi, ki so smer preplezali ali jo poskusili preplezati. Ker pa ocenjevanje težavnosti plezalnih smeri sloni le na občutku plezalcev in primerjavi, saj jo je pravzaprav izredno težko (nemogoče) natančno izmeriti, so mnenja različna. Ocena težavnosti plezalne smeri nikoli ne more biti objektivno natančna. Realneje pa se oblikuje z večjim številom ponovitev in mnenj ponavljalcev. Čeprav si lahko priznamo, da je mnogim smerem zelo težko določiti težavnost.

Pri določanju in spreminjanju ocene plezalnih smeri pa se srečamo z vsemi problemi, ki jih pozna vsak. Od napak, neizkušenosti, nevednosti, pa vse do zavajanja, pohlepa in zavisti. Vse to je v nekem smislu normalno. Problem je le v tem, da vsi ti dejavniki povsem neposredno vplivajo na vrednotenje dosežka v skalnem plezalnem športu, saj temelji izključno na primerjavi ocen.

Zapišimo še to, kar je v skalnem plezanju domala aksiom. Po tem, ko je smer preplezana, objavljena (registrirana) z imenom in oceno, je v njej dovoljeno le plezanje. Izjema je uporaba ščetke za čiščenje oprimkov, ki ne poškoduje skalne površine. Odkrivanje novih oprimkov ali stopov zahteva uporabo povsem takšnih kot so. V tem primeru vsa dodatna čiščenja, gladenja ali celo premazovanja na pridejo v poštev. Tako tudi ni potrebno posebej poudarjati, da razčlemb, ki se zaradi vzpona številnih plezalcev zgladijo, ne bomo obnavljali s premazi ali kako drugače, novo odkritih oprimkov pa celo odbijali!

Kaj pa če se v smeri odlomi oprimek? Smer ponovno preplezamo in ocenimo njeno novo težavnost? Bolje ko prvi plezalec opravi svoje delo (smer očisti, preveri trdnost razčlemb), manj je odlomov. Nemogoče pa se jim je povsem izogniti. (V primeru ključnega oprimeka, ki ga lahko ponovno namestimo z lepljenjem, informiramo KŠP).

Kaj pa sam način vzpona? Gre za razliko, ki je nastala med skalnim in tekmovalnim plezanjem glede uporabe varovalnih klinov, zaključka vzpona pri sidrišču na vrhu, pa predhodnega nameščanja kompletov v svedrovce, vpenjanja vrvi v prvi svedrovec pred vzponom itd. Vzpon mora biti opravljen v skladu z veljavnimi pravili:

- NA POGLED: vzpon v prvem poskusu brez vsakršnih informacij o smeri, le ogled s tal;
- RDEČA PIKA: vzpon po predhodnem plezanju v smeri.

Na vrhu smeri se smemo prijete za sidrišče, preden ga vpnemo. Pred vzponom sme biti vrv vpeta le v prvi svedrovec.

pripravil: **Vili Guček**

Etični kodeks slovenskih plezalcev

I. člen

Vsem obiskovalcem plezališč:

1. Ne obiskuj sten v času prepovedi plezanja!
2. Kampiraj (WC) in parkiraj na za to določenih prostorih!
3. Uporablaj samo urejene in uhojene poti!
4. Ne uničuj rastlinstva in živalstva, ne poškoduj skalnih sten, oznak in drugih objektov!
5. Tudi hrup onesnažuje okolje!
6. Odpadke odnesi s seboj in ne puščaj sledi!
7. V primeru nesreče pomagaj po svojih močeh!

2. člen

Plezalcem:

1. Upoštevaj lokalna pravila glede uporabe opreme (varovanje, Mg...), ki veljajo v nekaterih plezalskih področjih (predvsem v tujini - npr. Češki peščenjak)!
 2. Ne plezaj v projektih (oznaka - rdeč trak v klinu, ni imena na vstopu...). Predel stene je lahko neočiščen, ne (povsem) opremljen in zato nevaren!
 3. Za čiščenje oprimkov in stopov uporablaj le ščetke, ki ne poškodujejo skalne površine!
 4. V obstoječih smereh ne spreminjaj razčlemb!
 5. Odlom za plezanje uporabne razčlemba v smeri lahko spremeni težavnost vzpona. Ne prirejaj oprimkov v "prvotno stanje" s klesanjem ali lepljenjem!
 6. V primeru odloma pritrudi prvotno razčlemba z lepljenjem (inf. KŠP)!
 7. Omogoči vzpon v smeri tudi drugim plezalcem, četudi sam intenzivno poskušaš v njej! Če plezalci žele plezati v vodstvu, izvleci vrv!
 8. Vzpon opravi v skladu z veljavnimi pravili:
 - NA POGLED: vzpon v prvem poskusu brez vsakršnih informacij o smeri, le ogled s tal;
 - RDEČA PIKA: vzpon po predhodnem plezanju v smeri.
- Na vrhu smeri se smemo prijete za sidrišče, preden ga vpnemo. Pred vzponom sme biti vrv vpeta le v prvi svedrovec.
9. Mnenje o oceni redkeje ponavljanih smeri sporoči KŠP.
 10. Če si za lažji vzpon (RP) označiš razčlemba (z Mg), za seboj počisti!
 11. Varovalne kline (ploščice), prusike ali vponke v smeri (in na sidrišču) bodo uporabili tudi plezalci, ki pridejo za teboj! Ne odstranjuj in ne poškoduj jih! Poškodbe varoval v smereh sporoči KŠP!

3. člen

Opremljevalcem plezalnih smeri:

1. Pred pričetkom opremljanja (nove) smeri prouči potek obstoječih opremljenih in neopremljenih smeri! Ne opremljaj smeri preblizu druge! Obstoječo smer prekrizaj le izjemoma (posvet z avtorjem), nikoli pa ne opremljaj smeri v območju obstoječe neopremljene smeri!
2. Če je za nastanek nove smeri potrebno uničevanje rastlinja ob vznožju stene (drevesa, grmovje...) se smeri odpovej! Prav tako ravnaj v primeru, da v območju nameravane smeri gnezdiijo ptice!
3. Potrudi se poiskati naravne prehode, ki se iztečejo v značilen vrh smeri (rob stene, polica...!)
4. Za varovalne kline in sidrišče (vrh) v smeri uporabljaj le kakovostne nerjaveče materiale, ki ustrezajo zahtevam varnosti (inf. KŠP)! Delo opravi odgovorno in v skladu z navodili o uporabi!
5. Odstrani krušljive delce v območju smeri! Pretirano oster oprimek lahko v izjemnem primeru nekoliko zgladiš, vendar v okviru prvotne podobe razčlembel!
6. Ne prirejaj (klesanje, zapiranje, premazovanje, lepljenje) skalnih razčlemb! * V izjemnem primeru (možen večji nevarnejši odlom) utrdi razčlemba z lepilom (inf. KŠP)!
7. V naravnih stenah ne omejuj plezalnih smeri s črtami!
8. Ime smeri pri vstopu napiši z drobnimi črkami nevpadljive barve!
9. Ime, oceno in potek nove smeri sporoči KŠP!